

PROGNOZĂ CRIMINOLOGICĂ PRIVIND NOI FORME DE ESCROCHERIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNELE RECOMANDĂRI PRACTICE

Octavian BEJAN,
doctor în drept, criminolog, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

RÉSUMÉ

On présente, dans cet article, les résultats d'une prévision criminologique visant nouvelles formes d'escroqueries en République de Moldova. La prévision criminologique est née de la nécessité d'anticiper l'évolution de la criminalité dans le pays, en vue de la prévenir et, ainsi, d'améliorer l'activité anti-crime. Cette prévision a été réalisée par la méthode comparative, selon une méthodologie élaborée par l'auteur. Elle indique une probabilité de manifestation de nouvelles modalités d'escroquerie et de vol, tel que le vol de renseignements d'identité et la fraude d'identité dans la République de Moldova. On formule une série de recommandations afin de prévenir ces comportements criminels.

Mots-clés: prévision criminologique, escroquerie, méthode comparative, recommandations.

REZUMAT

În acest articol sînt prezentate rezultatele unei prognoze criminologice privind apariția unor noi forme de escrocherie în Republica Moldova. Această prognoză criminologică s-a născut din necesitatea de a anticipa evoluția criminalității în țară, în vederea prevenirii ei și, în așa mod, a îmbunătățirii activității anticrimă. Prognoza a fost realizată prin metoda comparativă, potrivit unei metodologii elaborate de către autor. Ea indică o probabilitate de manifestare a unor noi modalități de escrocherie și de furt, precum furtul datelor de identitate și fraudă de identitate, în Republica Moldova. Sînt formulate o serie de recomandări pentru prevenirea acestor comportamente criminale.

Cuvinte-cheie: prognoză criminologică, escrocherie, metoda comparativă, recomandări.

Introducere. În ultimele decenii, a avut loc o dezvoltare vertiginoasă a mijloacelor de comunicare (telefon, fax, Internet etc.), datorită progresului tehnic și formării marilor aglomerații urbane [1, p. 66-72]. Mijloacele de comunicare moderne au oferit unele avantaje sociale, printre care posibilitatea de: a dirija rapid și comod o întreprindere, instituție, organizație, o rețea comercială etc.; a comunica rapid și comod cu partenerii economici, științifici etc.; a alerta imediat organele anticrimă despre săvîrșirea unor crime; a apela rapid la ajutor (medici, pompieri etc.); a comunica repede și comod cu cei apropiați, cu prietenii etc.; a economisi unele resurse (se cheltuie mai puțin combustibil și mijloace de transport pentru transportarea documentației, corespondenței, persoanelor etc.; se cheltuie mai puțin timp pentru comunicare; se cheltuie mai puțină hîrtie și cerneală etc.). În consecință, a sporit sub unele aspecte eficiența activității sociale și a organizării vieții personale. Dincolo de astfel de efecte socialmente pozitive, au survenit și o seamnă de efecte socialmente negative (diminuarea comunicării directe dintre oameni, viață mai sedentară, deteriorarea sănătății etc.), inclusiv de natură criminală (organizare mai simplă a

activităților criminale, utilizarea mijloacelor de comunicare în scopul facilitării săvîrșirii crimelor etc.).

Materiale utilizate și metodele aplicate. Privitor la metodologia de prognozare criminologică utilizată de către noi, este necesar să facem cîteva precizări importante. Metoda comparativă de prognozare criminologică a fost, probabil, aplicată în mod intuitiv timp de milenii. O metodologie definită nu există însă în criminologie, în orice caz astfel rezultă din studiul literaturii de specialitate și din discuțiile cu alți criminologi, care sînt, în mod firesc, întotdeauna limitate. Unii cercetători numai menționează posibilitatea aplicării acestei metode în prognozarea criminologică, atribuind-o metodelor generale [2] sau celor particulare [3] de prognozare criminologică. Sub imperiul necesităților practice, noi ne-am văzut nevoiți să elaborăm o metodologie de aplicare a metodei comparative în prognozarea criminologică, pe care am utilizat-o la elaborarea acestei prognoze. În acest fel, și alți criminologi vor putea efectua prognozări criminologice, conducîndu-se nu de intuiție, ci de o metodologie clar definită și suficient elaborată. Ținem să precizăm, totodată, că metoda comparativă de prognozare criminologică este, actualmente, deose-

bit de utilă în cazul prognozării fenomenelor criminale din Republica Moldova, deoarece țara noastră preia relativ dogmatic un model preexistent de organizare socială (cel din statele occidentale), ceea ce înseamnă că va suporta consecințele generate de acest model sau, altfel zis, va cunoaște procese sociale, inclusiv criminale, similare.

Datele pe care le-am utilizat în cadrul prognozării criminologice provin din surse oficiale (instituții guvernamentale și asociații profesionale), din observarea criminologică a manifestărilor criminale și o altor realități sociale pe care noi am realizat-o atît în mod sistematic, cît și nesistematic, din discuții cu practicieni din organele anticrimă canadiene și cu persoane care locuiesc în Canada, precum și din diverse documente publice.

Rezultate obținute și discuții. Printre efectele criminale provocate de dezvoltarea mijloacelor de comunicare se numără și o serie de noi modalități de escrocherie, care au căpătat o largă răspîndire în țările occidentale. Cele mai frecvente dintre acestea sînt următoarele:

- furt de identitate;
- mesaj electronic de cîștig la loterie;
- apeluri de urgență la bunici;
- apeluri telefonice automate;
- vînzători telefonici deghizați;

- mesaje electronice gemene;
- falsă angajare;
- mesaj electronic de amenințare cu bombă;
- mesaj electronic de la un presupus asasin plătit.

Furtul de identitate reprezintă una dintre cele mai răspândite forme de escrocherie, prin care escrocii intră fraudulos în posesia unor bunuri, utilizând datele de identitate ale altei persoane. Astfel, o victimă constată că există un cont bancar, deschis pe numele ei și fără știrea acesteia, care este folosit de o altă persoană; o altă victimă se pomenește în mâini cu factura unei cărți de credit pe care el nu a comandat-o și cu care au fost efectuate numeroase plăți; încă o victimă descoperă în factura cărții sale de credit sau de debit plata unui produs pe care ea nu l-a achiziționat niciodată etc. Escrocii caută, de regulă, să intre în posesia următoarelor date identificatoare: numele și prenumele, data nașterii, numărul de asigurare socială, adresa, numerele de telefon (fix și portabil), numele de fată al mamei, numele de utilizator și parola, numărul permisului de conducere, numărul de identificare personală, datele cărții de credit (numărul, data expirării și cele trei cifre înscrise după semnătura titularului), numărul contului bancar și banca la care are cont o persoană, semnătura și numărul buletinului de identitate sau al pașaportului.

Furtul de identitate a devenit o problemă atât de serioasă, încât în unele țări această formă de escrocherie a fost incriminată în mod separat. De exemplu, în Canada sînt incriminate, două forme distincte: furtul de identitate și fraudă de identitate. Furtul de identitate este o crimă care constă în obținerea, deținerea sau traficearea de date personale identificatoare, în vederea săvîrșirii unor crime (este vorba despre 3 infracțiuni distincte incluse în Codul criminal al Canadei, la 8 ianuarie 2010). Fraudă de identitate reprezintă o crimă care rezidă în folosirea înșelătoare a datelor de identitate ale unei persoane (vii sau decedate) în procesul de săvîrșire a unei fraude, adică escrocherii (de exemplu, utilizarea abuzivă a unei cărți de credit sau prezentarea sub o identitate falsă).

Incrimînd astfel aceste comportamente criminale, legislatorul canadian a delimitat, de fapt, două tipuri distincte

de infracțiuni: una de escrocherie (frauda de identitate) și alta de furt (furtul datelor de identitate). Răspîndirea acestor manifestări criminale a fost puternic favorizată de practica crescîndă a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor sau chiar a persoanelor fizice de a stabili și menține relații prin intermediul mijloacelor de comunicare (telefon, Internet etc.), fără o întîlnire personală a subiecților. De exemplu, un individ poate efectua o serie de tranzacții bancare sau financiare prin intermediul telefonului, fiind suficient ca el să indice numele, adresa și numărul cărții de credit sau de debit. De asemenea, un individ poate procura un produs direct de pe pagina din Internet a unei companii (de exemplu, www.clearpointdeals.com), indicînd numai datele cărții de credit, numele său și adresa la care vrea să ajungă prin poștă obiectul cumpărat (haine, o trusă de călătorie, un set de veselă etc.).

Mesajul electronic de cîștig la loterie anunță un posesor de adresă electronică că el a cîștigat un premiu la loterie și că este rugat să comunice cu persoana responsabilă, de regulă la un număr de telefon portabil. Atunci cînd victima escrocheriei se adresează la „persoana responsabilă” sau aceasta o telefonează, escrocul îi cere victimei să comunice o serie de date personale și să plătească o taxă, să efectueze un depozit bănesc de garanție etc., pentru a intra în posesia premiului său. În unele cazuri, criminalul pretinde chiar cumpărarea în avans a unui obiect de către victimă (de exemplu, un set de stilouri personalizate, o colecție de monede etc.), susținînd că loteria a fost organizată de o companie comercială în scop de publicitate.

Apelurile de urgență la bunici constituie o înșelătorie care poate să fie rezumată astfel: escrocul telefonează la o persoană în vîrstă și îi spune că este nepotul său și că are urgent nevoie de bani, deoarece a nimerit în accident, a fost furat, fiind în exteriorul țării, sau chiar a ajuns la închisoare. El îi cere victimei să îi trimită banii necesari printr-o instituție financiară de transfer rapid a banilor, gen *Western Union* sau *Money Gram*. Pretinsul nepot sau nepoată roagă, de asemenea, bunicul sau bunica să nu vorbească altor rude despre problema sa, de teama pedepsei. Escrocul își

construiește, de regulă, dialogul astfel: „Bună ziua, bunică! M-ai cunoscut? – Ionel? – Da! ...”.

Apelurile telefonice automate sînt niște apeluri care ajung la telefonul cuiva, dar cînd acesta răspunde, nu se află nimeni la celălalt capăt al firului. Ele au menirea de a înregistra orele la care cineva răspunde la telefon. Această informație este apoi utilizată sau vîndută unor comercianți care folosesc telefonul pentru desfacerea produselor, deoarece ei pot economisi resursele, știind exact cînd să îl găsească pe potențialul client acasă.

Vînzătorii telefonici deghițați se prezintă, de regulă, ca niște companii de studiere a pieței, care adresează cîteva întrebări privitoare la produsele utilizate actualmente de victimă. După ce se informează, aceștia încep o tiradă publicitară înșelătoare sub diverse aspecte – preț final, calitate, condiții de deservire etc. Abia atunci cînd primește marfa procurată, victima înșelăciunii (persoană fizică sau juridică) constată că aceasta nu răspunde, de fapt, așteptărilor ei sau prețului imaginat.

Mesajele electronice gemene sînt niște copii fidele, ticluite de escroci în scopul de a intra în posesia unor date personale ale victimei. Ele sînt identice cu mesajele oficiale ale unor întreprinderi legale (de exemplu, oficii poștale, companii de telecomunicații sau agenții de turism) cu care victima a avut anterior relații și pe care le cunoaște foarte bine. Întrucît vede o asemănare aproape totală, victima poate lesne cădea în plasa escrocilor. În aceste mesaje, destinatarilor li se cer anumite informații personale, de regulă numărul cartelei de credit sau debit, numărul de asigurare socială sau date bancare. De exemplu, victimei i se spune că trebuie să primească o scrisoare, dar mai întîi ea trebuie să „confirme” unele date.

Falsă angajare reprezintă o modalitate de escrocherie prin care criminalul sau criminalii expediază prin poșta obișnuită o scrisoare victimei, în care îi propune un contract pe termen limitat. Munca constă în transferarea unei sume considerabile pe numele unei persoane indicate în scrisoare, în temeiul unui cec bancar anexat la această scrisoare, în vederea testării capacității companiei în materie de proceduri și de deservire

a clienților. O parte din suma indicată în cec este lăsată victimei, pentru cheltuieli de muncă. După efectuarea viramentului, victima constată că cecul este fals și că ea este obligată să restituie suma transferată. Oamenii cad în capcana întinsă de criminali, deoarece sînt obișnuiți cu faptul că multe companii interacționează prin intermediul mijloacelor de comunicare în multe privințe, adică o așa interacțiune a devenit o practică curentă în statele occidentale. De exemplu, o persoană poate să expedieze o cerere de concediere prin poșta electronică, ca simplu mesaj electronic, fără semnătură manuală sau digitală.

Mesajul electronic de amenințare cu bombă este o stratagemă criminală care constă în expedierea de către escroc, prin intermediul poștei electronice, a unui mesaj potrivit căruia un explozibil a fost instalat în edificiu și că persoanele vizate pot scăpa de explozie doar dacă vor plăti suma de bani pretinsă de criminal.

Mesajul electronic de la un presupus asasin plătit este un mesaj trimis prin intermediul poștei electronice, în care escrocul informează potențiala victimă că a fost angajat să o ucidă de o persoană care îi dorește moartea, dar este dispus să renunțe la omor, în cazul în care victima îl plătește mai bine sau îi oferă o plată comparabilă, prezumtivul ucigaș fiind atras de ideea neasumării unei crime atât de grave.

Acțiunile întreprinse contra unor astfel de escrocherii se lovesc de un șir de *dificultăți*, și anume: criminalii au posibilitatea de a crea și a utiliza, în condiții de anonim, adrese electronice în poșta electronică oferită de Yahoo, Google, Rambler, Yandex etc.; deoarece rețeaua electronică Internet unește toate țările, criminalii pot să se afle și la alt capăt al lumii, ceea ce înseamnă și dificultăți juridice, financiare etc.; mijloacele tehnice moderne permit criminalilor realizarea în masă și transfrontalieră a unor astfel de escrocherii (de exemplu, expedierea concomitentă a aceluiași mesaj la un număr mare de persoane).

Datele statistice privitoare la amploarea manifestărilor criminale de acest gen

subliniază importanța pe care trebuie să le-o acorde societatea, inclusiv organele anticrimă. Astfel, aproximativ 10 000 de victime ale furturilor de identitate au declarat pierderi de 6 milioane de dolari canadieni în anul 2007 în Canada [4]. În anul 2009, Centrul Antifraudă al Canadei a primit semnale de fraudă de identitate din partea a 11 095 de victime din țară privind pierderi de peste 10 milioane de dolari, ceea ce reprezintă o creștere cu un milion în comparație cu anul 2008. Pierderile provocate de fraudele prin cărțile de credit (conform datelor American Express Canada, MasterCard Canada, Visa Canada și Interac Association) au constituit 436 588 757 de dolari canadieni în anul 2011 și 439 363 617 dolari canadieni în anul 2012 [5]. Potrivit estimărilor efectuate de Consiliul Canadian al Birourilor de Etică Comercială, „furtul de identitate ar putea costa consumatorilor, băncilor, societăților de cărți de credit, magazinelor și altor întreprinderi din Canada peste 2 miliarde de dolari în fiecare an” [6].

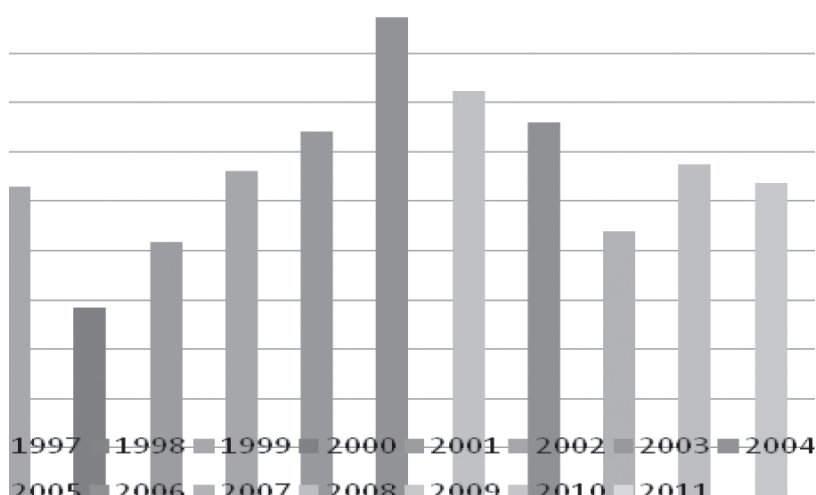
Situația generală se prezintă astfel în Canada: pe parcursul a 15 ani (1997-2011), au fost anual deschise în medie 91 707 dosare criminale în privința unor infracțiuni de fraudă (inclusiv furt de identitate și fraudă de identitate), potrivit dispozițiilor Codului criminal al Canadei, a căror pondere a constituit în medie 3,67% în ansamblul dosarelor criminale (vezi tabelul) [7].

Numărul dosarelor de fraudă criminală deschise în Canada, în perioada 1997-2011

Anul	Numărul	%
1997	96694	3,60%
1998	94575	3,64%
1999	90568	3,63%
2000	85669	3,47%
2001	88332	3,49%
2002	91235	3,65%
2003	92838	3,45%
2004	97443	3,57%
2005	94468	3,60%
2006	93175	3,78%
2007	88779	3,69%
2008	91469	3,89%
2009	90731	3,91%
2010	89830	3,77%
2011	89801	3,94%
Media	91707	3,67%

De observat că escrocheriile prezentate se caracterizează prin recrudescență, adică ele pot să dispară după anihilarea unor criminali sau a unor grupuri criminale și după informarea populației despre acest pericol criminal, apoi pot să reapară și să facă noi victime, chiar în masă (este vorba, de exemplu, despre escrocheriile numite „apeluri de urgență la bunici”, potrivit practicii Centrului Antifraudă al Canadei). De altfel, o evoluție recurentă este caracteristică întregului ansamblu de fraude săvârșite în Canada (vezi graficul).

Numărul de dosare privind infracțiuni de fraudă criminală, deschise în Canada

Întrucît Republica Moldova preia modelul occidental de organizare socială, este de așteptat că astfel de manifestări criminale vor apărea în număr crescînd, în viitorul previzibil, și în țara noastră. Prin urmare: (1) **este probabilă apariția unor noi forme de escrocherie în Republica Moldova, în special a fraudei (furtului) de identitate, în cazul în care condițiile actuale nu vor suporta modificări de altă natură;** (2) **numărul escrocheriilor va atinge, probabil, o cifră de 10 000 de infracțiuni săvîrșite anual în Republica Moldova, în momentul în care sistemul de plată cu cartela de credit sau debit și comerțul prin intermediul rețelei electronice Internet vor fi suficient de dezvoltate, al căror cost social va fi de ordinul zecilor sau chiar sutelor de milioane de lei, în funcție de nivelul de dezvoltare economică al țării și puterea de cumpărare a monedei.**

Unele dintre aceste escrocherii deja atacă din exterior cetățenii țării noastre. De exemplu, aceștia primesc mesaje de înștiințare despre cîștigarea falsă la o loterie. Deocamdată, ei sînt totuși protejați de necunoașterea limbii engleze, cel mai des utilizată de escroci, în special potențialele victime, adică bătrînii sau persoanele care cunosc mai puțin tehnologiile de ultimă oră ale mijloacelor de comunicare și produsele recente din diverse sfere de activitate socială (proceduri, mijloace tehnice etc.).

În vederea evitării sau diminuării efectelor negative ale unor astfel de comportamente criminale, înaintăm următoarele **recomandări**:

(1) a modifica planurile de instruire și perfecționare profesională a specialiștilor din domeniul anticrimă, astfel încît ei să obțină cunoștințele și să își formeze deprinderile și priceperile necesare de analiză, prevenire, investigare și încadrare juridică a noilor tipuri de escrocherie;

(2) a efectua expertiza juridico-penală, cu scopul de a stabili dacă incriminările actuale permit reprimarea tuturor modalităților noi de escrocherie;

(3) a efectua expertiza criminologică a pedepselor prevăzute în articolele și alineatele Codului penal, potrivit căroră pot să fie încadrate noile forme de escrocherie, cu scopul de a stabili dacă ele au un impact descurajator asupra

criminalilor care săvîrșesc astfel de escrocherii;

(4) a crea servicii de analiză, prevenire și investigare a fraudelor financiare în cadrul instituțiilor bancare și financiare;

(5) a elabora și a implementa o seamă de măsuri de prevenire nerepresivă a noilor forme de escrocherie.

Concluzii. Republica Moldova va fi afectată, în viitorul previzibil, de noi forme de escrocherie și de furt, în special de „furturi de identitate” și de „fraude de identitate”, al căror număr și costuri sociale vor fi considerabile. Este recomandabil ca organele anticrimă, autoritățile publice și agenții economici vizați să ia măsuri de prevenire a acestor manifestări criminale, începînd cu măsurile propuse de noi în prezentul articol. Organele anticrimă își pot îmbunătăți activitatea, efectuînd în mod sistematic prognoze criminologice, din care considerente se impune introducerea specialității și pregătirea specialiștilor în criminologie la nivel de studii superioare de licență, precum și organizarea corespunzătoare a subdiviziunilor analitice. Actualmente, este deosebit de utilă aplicarea metodei comparative de prognozare criminologică a fenomenelor criminale din Republica Moldova, dat fiind faptul că ea preia un model preexistent de organizare socială (cel al țărilor occidentale).

Referințe bibliografice

1. Vezi mai multe despre impactul criminogen al urbanizării și factorii determinanți ai acesteia în lucrarea: Octavian Bejan, Valeriu Bujor și Gheorghe Botnaru. *Analiză criminologică a influenței proceselor demografice actuale asupra criminalității din Republica Moldova*. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, 2012.

2. Г. А. Аванесов. *Криминология, прогностика, управление*. Горьковская высшая школа МВД СССР. Горький, 1975, глава пятая «Основы методологии криминологического прогнозирования», §3 «Общенаучные и частнонаучные методы познания в криминологическом прогнозировании».

3. М. А. Кириллов. *Прогнозирование преступности*. ЮИ МВД России. Москва, 2000, глава 3. «Методы криминологического прогнозирования».

4. Potrivit datelor statistice oficiale ale Ministerului de Justiție al Canadei, vezi: http://www.justice.gc.ca/fra/nouv-news/cp-nr/2010/doc_32471.html (pagină vizitată la 02 iulie 2013).

5. Potrivit datelor statistice oficiale ale Asociației Băncilor Canadiene, http://www.cba.ca/contents/files/statistics/stat_creditcardfraud_fr.pdf (pagină vizitată la 03 iulie 2013).

6. Ministerul de Justiție al Canadei, vezi: http://www.justice.gc.ca/fra/nouv-news/cp-nr/2010/doc_32471.html (pagină vizitată la 02 iulie 2013).

7. Datele statistice privind starea criminalității înregistrate în anii 1997-2003 provin din *Statistique de la criminalité au Canada*, Centre canadien de la statistique juridique, Statistique Canada, nr.85-205-XIF au catalogue; pentru anii 2004-2005 – Maire Gannon, *Statistique de la criminalité au Canada, 2005*, Centre canadien de la statistique juridique, Statistique Canada, juillet 2006, 24 p.; pentru anul 2006 – Mia Dauvergne, *Statistiques de la criminalité au Canada, 2007*, Centre canadien de la statistique juridique, Statistique Canada, juillet 2008, 19 p.; pentru anul 2007 – Marnie Wallace, *Statistiques sur les crimes déclarés par la police au Canada, 2008*, Statistique Canada, juillet 2009, 37 p.; pentru anul 2008 – Mia Dauvergne și John Turner, *Statistiques sur les crimes déclarés par la police au Canada, 2009*, Statistique Canada, Été 2010, 38 p.; pentru anul 2009 – Shannon Brennan și Mia Dauvergne, *Statistiques sur les crimes déclarés par la police au Canada, 2010*, Statistique Canada, 21 juillet 2011, 41 p.; pentru anii 2010-2011 – Shannon Brennan, *Statistiques sur les crimes déclarés par la police au Canada, 2011*, Statistique Canada, 24 juillet 2012, 41 p.